

*Спічка А. Г.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри германської та слов'янської філології
Донбаського державного педагогічного університету*

ОВОЛОДІННЯ УМІННЯМИ ПЕРЕКЛАДУ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ СТУДЕНТАМИ МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. У статті розглянуто важливість й актуальність оволодіння студентами, майбутніми вчителями англійської, німецької мов уміннями перекладу країнознавчих текстів, адекватного розуміння лінгвокраїнознавчої лексики. Особливу увагу звернено на деякі способи семантизації та функціонально-стилістичного аналізу й перекладу безеквівалентної англо– і німецькомовної країнознавчої лексики. Наведено деякі приклади.

Ключові слова: переклад, лінгвокраїнознавча лексика, безеквівалентний вокабуляр, історичний екскурс, семантизація, візуальне сприйняття.

В умовах розширення нашою незалежною державою міжнародних контактів та її політико-економічної інтеграції у світову спільноту необхідною передумовою для професійного розвитку особистості вчителя іноземної мови, зокрема німецької, англійської мов, є оволодіння майбутніми вчителями уміннями перекладу країнознавчих текстів, адекватного розуміння лінгвокраїнознавчої лексики. Поняття «переклад» розглядається багатьма вченими-лінгвістами як один із найбільш суттєвих засобів спілкування між людьми. Так, на думку українських вчених Т.Р. Кияк, А.М. Науменко, О.Д. Огуй, «...переклад – це, насамперед, міжтекстовий, інтерлінгвальний, інтеркультурний процес, оскільки між вихідним текстом та текстом перекладу існують культурно, історично, ментально обумовлені варіації» [2, с. 15]

Лінгвокраїнознавчий аспект у навчанні іноземної мови є одним із важливих напрямів наявної концепції підготовки вчителя взагалі й вчителя іноземної мови зокрема. Іноземна мова виступає як джерело культури відповідного народу. Через іноземну мову спеціаліст має можливість знайомитися з культурою країни, її традиціями, історією, сучасністю. «Через іноземну мову створюється ефективна основа для міжнародного та міжкультурного взаєморозуміння» [3, с. 3]

Інтенсивний розвиток інтеграційних процесів викликає необхідність, актуальність формування у майбутніх вчителів іноземних мов умінь перекладу лінгвокраїнознавчої лексики під час читання іншомовної країнознавчої літератури. Вивченню цього актуального питання присвячено багато наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, лінгвістів, методистів, до яких ми відносимо С.Ю. Ніколаєву, О.Б. Тарнопольського, В.Г. Костомарова, Е.М. Верещакіна, М. Вурам, R. Spack, R. Stolze та багато інших. У наукових дослідженнях цих вчених відмічається, що розвиток мовних особливостей нерозривно пов'язаний з життям людини, суспільства, з рівнем розвитку науки, техніки, культури.

Із цього випливає, що адекватна участь у комунікації з носієм мови неможлива без знань екстра- та інтралінгвіс-

тичної інформації країнознавчого характеру. Недостатня поінформованість з приводу проблем сучасного життя другої країни викликає труднощі спілкування між людьми. Тому включення країнознавчого аспекту в процес навчання і викладання іноземної мови пояснюється зростаючою потребою поглиблення і постійного поповнення лінгвокраїнознавчого вокабуляру, оскільки він становить основу соціо-, етнологічних, культурологічних знань і вмінь. На основі розширення вокабуляру такого роду у студентів виробляється потреба самостійно удосконалювати мовне, стилістичне оформлення іншомовних висловлювань з метою реалізації принципу комунікативності.

Метою статті є розгляд окремих видів лінгвокраїнознавчої роботи у процесі навчання студентів іноземної мови, зокрема англійської, німецької мов, а саме: визначення форм введення країнознавчої інформації, окремих способів функціонально-стилістичної та семантичної організації безеквівалентної лексики лінгвокраїнознавчого змісту та особливості її перекладу.

Спочатку внесемо роз'яснення стосовно поняття «безеквівалентна лексика». Безеквівалентна лексика охоплює лексичні одиниці (слова та стійкі словосполучення) однієї з мов, які не мають повних або часткових еквівалентів серед лексичних одиниць другої мови. Російський вчений мовознавець Л.С. Бархударов виокремлює такі групи слів як безеквівалентну лексику: власні назви, географічні назви, назви газет, організацій, що не мають постійних відповістей в лексиконі другої мови; так звані реалії, тобто слова, які означають різного роду предмети матеріальної та духовної культури, що є притаманними тільки одному народу. Відсутність відповідних еквівалентів однієї з мов може бути досягнуто завдяки культурно-історичному або соціальному роз'ясненню [1, с. 94].

Лінгвокраїнознавчий матеріал охоплює різноманітні сфери життя суспільства, широке коло понять. Ми ж зупинимось на аналізі вокабуляру, що стосується сфери освіти, історичного та культурного життя країн, мови яких вивчаються. У ролі джерел для відбору такого матеріалу служить оригінальний журнал «Deutschland», статистичний довідник «Tatsachen über Deutschland», навчальний посібник «Landeskunde», книга-альманах «Britain» та інші навчальні матеріали. Відібраний матеріал подається у відеофільмах, супроводжується різними засобами – схемами, картами, ілюстраціями, діафільмами.

Як показує практика, функціонально-стилістична та семантична закріпленість деяких груп лексики за відповідними галузями економіки, науки, техніки, освіти повинна бути

окремо виділена у процесі вивчення слів. Це пов'язано з тим, що країнознавчий матеріал, яким насичені ці галузі, включає в себе безеквівалентну лексику, слова, словосполучення, які не мають відповідників у словниковому складі рідної мови і викликають труднощі в розумінні її студентами. Із метою зняття таких труднощів у роботі студентів над лінгвокраїнознавчим матеріалом рекомендовано використовувати функціонально-стилістичну та семантичну організацію лексичних одиниць і на цій основі пропонувати студентам стилістичний та семантичний аналіз безеквівалентної лексики.

У ролі одного зі способів семантизації та функціонально-стилістичного аналізу безеквівалентної лексики нами використовується розгорнутий коментар, який допомагає розкрити деякі поняття країнознавчого характеру, що стосуються суспільного життя країн, мови яких вивчаються. Використовуючи такий спосіб, наприклад, *Emergency Powers Act* коментується як закон про надзвичайний стан, який, діючи з 1920 р., дає уряду Великобританії право обмежувати свободи і громадянські права населення. Словосполученням *take over bid* називають ціну та супровідні умови, які передбачаються у разі придбання контрольного пакета акцій. Із цим засобом семантизації пояснюється поняття «*das Bundesausbildungsförderungsgesetz*», яке трапляється студентам під час роботи над темою «*Bildungswesen in Deutschland*». Такий закон є в Німеччині. Він обумовлює видачу позики на місяць особам, які навчаються у вищих навчальних закладах і батьки яких не можуть сплачувати за навчання. Після закінчення навчання ця сума позики відраховується із заробітної плати спеціаліста. Як бачимо, тлумачення такої лексики доповнюється описами-коментарями. Цим же способом семантизуються назви національних свят, традицій.

Під час розкриття значення реалій історичного і культурно-етнічного характеру, під час пояснення деяких прислів'їв і приказок використовується історичний екскурс. Так, фразеологічне сполучення у німецькій мові «*aus dem Stegreif*» – «імпровізовано», «без підготовки» – спочатку означало «не злязачи з коня». «*Sich aus dem Staube machen*» – «утекти» (під час лицарських турнірів на полі бою піднімався великий пил, і лицар, який злякався, міг втекти непомітно).

Додатком до історичного екскурсу семантизації безеквівалентної лексики може бути спосіб етимологічного аналізу. Так, розкриваючи значення слова «*Kurfürst*», студентам пояснюється значення першої частини слова «*Kur*», яке походить від дієслова «*kuren*». Це дієслово мало значення «обирати». До курфюрстів у Німеччині належали спочатку сім князів, яким надавалось право обирати короля.

Семантизації і стилістичній організації багатьох одиниць безеквівалентної лінгвокраїнознавчої лексики значною мірою допомагає візуальний спосіб.

Наочне сприйняття сприяє розвитку мотивації у процесі викладання іноземної мови. У ролі наочності, наприклад, під час розгляду теми «*Bildungswesen in Deutschland*» можна використовувати схему системи освіти за допомогою кодоскопа і пояснити значення слова «*Gesamtschule*» як відносно новий тип школи у Німеччині, де навчаються діти з різними здібностями в одній школі («загальна школа»). Таким же чином можна пояснити значення словосполучення «*comprehensive school in Great Britain*».

Прикладом візуального способу семантизації безеквівалентної лексики може служити вираз «*lollipop lady*», пере-

клад якого ніяк не зводиться до перекладу окремих одиниць, що його складають. Але зображення вуличного перехрестя та жінки в одязі дорожнього службовця зі знаком «*Stop. Children*», який за формою нагадує льодяник, полегшує розуміння цієї семантичної одиниці.

Подібні семантичні перенесення значень під час найменування різних об'єктів дійсності дуже поширене явище, а розуміння подібних семантичних одиниць можливе лише опосередковано, через візуальне сприйняття самого об'єкта.

Таким чином, у мовах постійно з'являються більш експресивні, виразні слова.

Рух слова може за сприятливих умов привести до розширення радіуса дії слова, тобто до збільшення функціонально-стилістичної сфери його регулярного використання, до збільшення обсягу його семантики, розвитку нових значень полісемії і омонімії і навпаки до звуження функціонально-стилістичного використання, до звуження значення, до втрати окремих значень.

Отже, у процесі викладання іноземної мови як на спеціальних факультетах, так і на неспеціальних семантизації і функціонально-стилістична організація безеквівалентної лексики лінгвокраїнознавчого спрямування, особливості її перекладу, адекватного розуміння семантики такої лексики повинно бути науково обґрунтовано і мати регулярний характер. Для самостійної роботи над такою лексикою студентам варто рекомендувати користуватися лінгвокраїнознавчими, тлумачними словниками, довідниками з країнознавства. Важливість і актуальність цієї проблеми зумовлюють необхідність подальшого дослідження особливостей перекладу іноземної лінгвокраїнознавчої лексики студентами та відбору цікавого для студентів лінгвокраїнознавчого матеріалу з метою формування у них освітньої автономії під час перекладу країнознавчої іноземної літератури.

Література:

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод / Л.С. Бархударов // Вопросы общей и частной теории перевода. – М. : Издательство «Международные отношения», 1975. – 236 с.
2. Кияк Т.Р. Теория та практика перекладу (німецька мова) : [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / Т.Р. Кияк, О.Д. Огуй, А.М. Науменко. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 592 с.
3. Николаева С.Ю. Міжкультурна іноземна освіта в Україні: ключові проблеми / С.Ю. Николаева // Іноземні мови. – 2016. – № 2. – С. 3–9.
4. Byram M. Cultural Studies in Foreign Language Education / M. Byram // Clevedon: Multilingual Matters, 1989. – 360 p.
5. Stolze R. Übersetzungstheorien: eine Einführung / R. Stolze. – Tübingen: Narr, 2001. – 248 S.

Спичка А. Г. Овладение умениями перевода лингвострановедческой иноязычной лексики студентами языковых специальностей

Аннотация. В статье рассматривается важность и актуальность овладения студентами, будущими учителями английского, немецкого языков умениями перевода страноведческих текстов, адекватного понимания лингвострановедческой лексики. Особое внимание уделено на некоторые способы семантизации и функционально-стилистического анализа и перевода безэквивалентной англо- и немецкоязычной страноведческой лексики. Приводятся некоторые примеры.

Ключевые слова: перевод, лингвострановедческая лексика, безэквивалентный вокабуляр, исторический экскурс, семантизация, визуальное восприятие.

Spichka A. Mastering the skills by the students of language professions during the translation of linguo-country studies foreign vocabulary

Summary. The importance and topicality of mastering the skills in translation the linguo-country studies foreign vocabulary by the students, future teachers of foreign languages is considered in the article. Special attention has

been devoted to some ways of semantisation and functional-stylistic analysis, translation of nonequivalent English/German country studies vocabulary. Some examples are given.

Key words: translation, linguo-country studies vocabulary, nonequivalent vocabulary, visional comprehension, historical review.